

ЗОРОВІ ФОРМИ В ПОЕЗІЇ

Як і більшість літературних термінів і понять, слово «візуальний» продовжує бути об'єктом пильної уваги і гострої дискусії. Варто зазначити, що термін «зорова поезія» з'являється у ХІХ столітті. Перші зразки зорової поезії відомі з античної літератури, що послугувала основою для подальшого її розвитку, та надала можливість стати проявом будь-якої доби, під час якої радикально змінюються смаки і стилі. (Фестський диск, 1700 р. до н. е.; Вавілонський акровірш, акровіршеві псалми) . Також, значний вплив на становлення зорової поезії мали теоретичні принципи поета античності Симоніда, що наголошував на тому, що «малюнок є німа поезія, а поезія - промовистий малюнок», згодом перефразований Горацієм як «малюнок та сама поезія».

Теоретики пов'язують виникнення візуальної поезії з новою течією надії на побудову нової художньої реальності, яка була б реальнішою за існуючою. Прагнення до автоматичної фіксації підсвідомості через візуалізацію образів, надавало поезії нового функціонування думки, естетичної та моральної упередженості. Більш традиційною зорова поезія стає від ІV століття до нашої ери у творчості таких авторів, як Сіміас Родоський (фігурні вірші у вигляді сокири, яйця, крил), Теокрит .

У період Середньовіччя зорові форми в поезії набирають більш абстрактних ознак, цілком відповідаючи суті християнської релігії, що зверталася до сил невидимих, недосяжних, до Бога (вірш - квадрат, виділений вірш). Варто зауважити, що зорова поезія на усіх етапах свого розвитку мала своєрідні технологічні та урбаністичні прояви не лише культури, а й мистецтва, що втілювалися в поняттях швидкості і динамізму.

Становлення зорової поезії в багатьох європейських літературах припадає на період Відродження. Однак найсприятливішим ґрунтом стало бароко з його особливою увагою до форми, синтезу, універсальності, декоративності та ін., адже дотепність, парадоксальність, контрастність сполучення найбільше цінувалися теоретиками та практиками. Парадоксальне поєднання «непоєданного» покликане вражати й дивувати. В переважній своїй більшості дихотомія "текст-зображення" виражає саму ідею конкретного візуального вірша. Характерною рисою також виступає динаміка сприйняття, відчуття перцептивного і семантичного руху. Якщо в бароковий період домінувала опозиція "земне-небесне", то для необароко більш актуальною є опозиція "реальне-дивовижне", "реальне-містичне".

Зорова поезія у двох її видах - курйозній та емблематичній - залучалася до латиномовних поетик, що вивчалися у вищих навчальних закладах Європи. Крім релігійних, зорові образи виникали з повсякденного життя (меч, прапор, спис, амфора, гаманець, дерево, зірка, глобус), на тему кохання (серце, троянда, весільний келих), увічнення пам'яті (піраміда, колона), присвяти на якусь подію, прославляння людських чеснот та ін. Хоч елементи зорової поезії з'явилися вже в літературі Київської Русі (декоративне оформлення літер, фігурний текст, написи на предметах), проте як цілісне явище почала формуватися від другої половини XVI ст. у творчості багатьох авторів (Г. Чуй, С. Беринда, Лазар Баранович, Д. Туптало, Г. Сковорода та ін.).

Якщо брати до уваги думку про те, що поезія повинна поширюватись і читатись, можна сказати, що візуальна поезія дуже швидко знайшла свого автора та читача, тим самим розподілилась на види за етимологією:

- продукція кінематографа та телебачення;
- інтернетне відеорозмаїття;
- образотворче мистецтво (малярство, графіка, пластика);
- література (зорова, графічна, фігурна поезія, візіопоезія, поезографіка, поезографія, зорослов).

Якщо говорити про власне зорову поезію ,то

ЗОРОВА ПОЕЗІЯ (візуальна, графічна) - вид мистецтва, що синтезує літературний текст і елементи зорових видів мистецтва (графіка, живопис, декоративно-прикладне мистецтво, архітектура, математичні знаки та ін.) в одне естетичне ціле. Суть зорової поезії полягає в тому, що зовнішня зорова форма поетичного тексту не лише фіксує усну (звукову) форму, а й разом з нею утворює естетичну єдність, а також може мати цілком самодостатній зміст, що надає твору додаткової поетичної енергії. Зорову форму можна розглядати також як поетичний засіб нарівні з елементами просодії і тропів. Будучи синтетичним утворенням, зорова поезія різною мірою поєднує літературні й зорові елементи, на основі чого виникають її різновиди.

Згодом виникають власне форми поезій, що супроводжувались набуттям особливої виразності, відомим аспектом української культури:

- Паліндром (грец. palindroteo - біжу назад), або перевертень. - віртуозна віршова форма, в якій певне слово (тут, потоп і т. п.) або віршовий рядок можна читати зліва направо і навпаки при збереженні змісту. Паліндром відомий світовій літературі

здавна, особливо поширений у Китаї. В Україні до цього жанру зверталися митці барокової доби. Іван Величковський називав його «раком літеральним»:

«Анна во дар бо имя ми обрадованна.

Анна дар и мнѢ сѢнъ мира данна.

Анна ми мати и та ми манна

Анна пита мя я мати панна.»

(переклад з книжної української М. Сулами)

Якщо говорити про власне форму поезії, то можна сказати про те, що вірш на початку строфи та її кінцівці має звукосполучення «анна», що є провідним. З погляду фонетики, у творі використовується велика кількість голосних звуків, та менша кількість приголосних.

- Акрівірш - вірш, в якому перші літери кожного рядка, прочитувані згори вниз, утворюють слово або речення, найчастіше - ім'я того, кому присвячується акрівірш. Наприклад: у вірші Володимира Самійленка «Україна» початкові літери рядків складають слово Україна:

У мене є одно кохання,

Котре не зраджу я вовік;

Росло воно не день, не рік,

А ізо мною виростало

І квіткою рясною стало...

Не одцвіте моє кохання,

А буде в серці до сконання.

Представник зорової поезії Анатолій Мойсієнко проявляв вищий рівень групової свідомості, гострої толерантності та давав можливість зрозуміти принцип візуальної поезії («Мечем хижим»):

Тема: Візуальне відтворення прагнення митця за допомогою меча захиститися від будь-яких хижаків.

Ідея: Возвеличення мужності, сили волі, віри у силу перемоги над ворогом; добра над злом.

Основна думка: Хто ступить на рідну землю з мечем, той від нього і загине. *Жанр:* Візуальна поезія, паліндром.

Паліндром (рак літеральний) - вірш, рядки якого можуть читатися однаково зліва направо і навпаки, при цьому зміст тексту залишатиметься незмінним. Особливості назви твору.

Три слова, знайдені поетом, несуть у собі глибокий сенс - вони нагадують нашим хижим недоброзичливцям, що на їхні зазіхання ми можемо відповісти мечем, тобто постояти за себе.

Якщо розглядати поезію власне з погляду формальної та змістової відповідності, то можна сказати, що за своїм походженням звук Х (домінуючий у поезії) є глухим, твердим, а за графічними показниками нагадує колючий дріт та схрещені мечі, що викликає власне певний асоціативний ряд з негативною конотацією. Тому вимова звуків є відштовхуючою, що відповідає темі та ідеї твору. Симетрія, яка витворена грою-повторенням звукового орнаменту, надає твору графічної завершеності та смислової доповненості. Серед виражальних засобів наявні не тільки окремі слова або літери, а й лінії тощо. У вірші також присутній летризм - особлива увага до певного звуку.

Варто сказати про творчі особливості А. Мойсієнка:

Наявність духовного зв'язку візуальної поезії митця з бароковими українськими поетами, зокрема І. Величковським, до творчості якого не раз звертався поет.

Його поезія відкриває унікальні можливості пізнання естетичної, зображальної, змістової, звукової цілісності поетичного твору.

- Не терпить митець словесних штампів, образних кліше, метафоричних стереотипів, а надто не любить «напоротися» на звиклі, старі класичні рими.

Наявність духовного зв'язку візуальної поезії митця з бароковими українськими поетами, зокрема І. Величковським, до творчості якого не раз звертався поет. Його

поезія відкриває унікальні можливості пізнання естетичної, зображальної, змістової, звукової цілісності поетичного твору. Не терпить митець словесних штампів, образних кліше, метафоричних стереотипів, а надто не любить «напоротися» на звиклі, старі класичні рими.

М. Жулинський: «Душа А. Мойсієнка вразливо споєна ніжністю і прагне дати квітці відчуті своє цвітіння, а яблукові зрозуміти власну досягність».

М. Жулинський: «Душа А. Мойсієнка вразливо споєна ніжністю і прагне дати квітці відчуті своє цвітіння, а яблукові зрозуміти власну досягність».

Будь-яка творча діяльність завжди пов'язана з пошуками нових виражальних засобів і форм. Щоб вплинути на читача, здивувати, вразити його уяву, митці слова часто зверталися до художніх експериментів. В українській поезії до експериментальних явищ належать візуальні (зорові твори). Їх нерідко визначають також як фігурні вірші. Візуальна (зорова) поезія - вірші, які поєднують зорові й літературні елементи в одне художнє ціле.

Будучи в основі своїй поєднанням текстової і графічної форм, конкретна поезія продовжила відхід від традиційної поетики до зосередження на мовному матеріалі, просторовому співвідношенні, динаміці статичного тексту. В українській літературі зорова поезія трактувалася як прояв формалізму і не мала належних умов для розвитку.

Зорова поезія, поезомалярство, візуальна поезія — семантичний вид мистецтва, котрий надає текстовому символу (літері, слову, знаку, реченню) візуальне трактування через специфічне його розміщення у зображенні або об'єкті.

В Україні розквіт зорової поезії припадає на добу Бароко, коли значна увага приділялась "пишній" виразності, фантастичності, гостроті розуму, дивовижності, загадковості, дотепності тощо. Саме в цей час з'являються вірші-лабіринти, вірші, "вписані" у форму певних предметів. Можливо, що останні мають також зв'язок із символічною образністю. Як перші, так і другі можна віднести до "фігурного віршування". Але інтерес до фігурних віршів зникає вже у XIX столітті, але знову виринає з "річки часу" в XX столітті — і це пов'язане з творчістю футуристів, що використовують естетичні інтенції необароко. Проте вже на початку XX століття традицію фігурного віршування згадують і на вітчизняних теренах: російські та українські футуристи та кубофутуристи, шукаючи нові засоби художньої виразності, знову звертаються до "видимого", або "мальованого" слова. Суть зорової поезії полягає в тому, що зовнішня зорова форма поетичного тексту не лише фіксує усну (звукову) форму, а й разом з нею утворює естетичну єдність, а також може мати цілком

самодостатній зміст, бо надає твору додаткової поетичної енергії. Треба звернути увагу ще на одну відмінність: сучасна візуальна поезія має більший набір виражальних засобів, що пов'язане з ускладненням постмодерної культури: від цифр, різноманітних ліній, геометричних та нотних знаків до мечів, шабель, дзвонів, шибениць, бокалів, квадратів, тощо (тут може бути все, що завгодно - повний "політ" фантазії: лижниці, стріли, сходи, свічки).

Будучи синтетичним утворенням, зорова поезія різною мірою поєднує літературні й зорові елементи, на основі чого виникають її різновиди.

Список використаної літератури

1. М. Довгалевський М. Поетика (Сад поетичний). К., 1973;
2. Золкин А. Л. Эстетика / А. Л. Золкин. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 447с.
3. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. І. Гром'яка та ін. – К.: ВЦ "Академія", 2006. – 752 с.
4. Літературна енциклопедія: У двох томах / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К.: ВЦ "Академія", 2007. – Т. 1. – 608 с.
5. Мойсієнко А. Візуальна поезія сьогодні / Мойсієнко А. К. // Традиції модерну і модерн традицій. – Ужгород: ВАТ "Паент", 2001. – С. 19-41.